

В есента на света¹

Силвия Чолева

На какво прилича този роман? Първо ми заприлича на Видрица, после на торбата на един китайски поет, който там си събирал стиховете... Такова е първото впечатление, докато четеш книгата, докато навлизаш в лабиринтите ѝ, докато се оглеждаш за Минотавъра, за изоставеното момче, или инстинктивно първо, а после целенасочено следваш нишката, оставяш се на асоциацията, търсиш своите опорни точки, защо не себе си...

„Физика на тъгата“ дава възможности да получи различни прочити, защото е роман с много пластове и всеки читател открива своето съкровище в него. Не съм литературен критик и не искам да се занимавам с тези пластове, а като читател да разкажа за своето съкровище, за своите открития в романа.

Опирам се на основата на изказването си на премиерата му, защото усетих съгласието с моите думи на залата в ТР Сфумато. Значи и други са забелязали това, което считам за радикалното и важното, случващо се в литературата ни в този момент. (Само по себе си е чудесно, че още един радикален роман се появи почти паралелно с „Физика на тъгата“ - „Възвишение“ на Милен Русков, но в съвсем друга посока, което си е цяло богатство за една малка литература като нашата, при това овъртолена в желанието на повечето писатели да пишат бестселъри, да се харесват на публиката тук и сега, веднага, в което няма нищо лошо, разбира се. Но това е тема за друг текст...)

След като навлезеш и във физиката и в тъгата, това първо впечатление не изчезва, а се разширява и в дълбочина. Разбираш как отделните глави, части, парчета, правят едно цяло, как това цяло обаче непрестанно показва своите различни страни: как единността му се разпада, но само, за да се събере отново, а събирайки се отново, да извади друг акцент на повърхността, по-важен в този точно момент, но без да забравя останалото... Нещо като оркестър, в който общото звучене на моменти е надделяно от сола, а после те затихват и така много пъти.

Още тук ще кажа, че тази организация на цялото на финала получава своя завършек, своя финален акорд, тоест цялото е удържано, въпреки усещането за разпад, същото, каквото имаме непрестанно днес в живеенето си. В това е едно от големите постижения на Георги Господинов. И още – тази форма напълно хармонично предава замисъла - преминаването на човешкия живот, - от „преди“ до „след“. Съвсем точно романът започва с това „Аз сме“, за да завърши/стигне до „Аз бяхме“.

Затова за мен категорично най-важното в него е, че това е една абсолютно радикална във формата си книга. „Физика на тъгата“ на Георги Господинов взривява формата на българския роман и поставя остро въпроса за това какво може да съдържа днес един роман, да се побере в

---

¹ В есента на света. Силвия Чолева. Електронно списание „Блистер“:

<http://www.blistermagazine.com/the-blisters-choice/v-esenta-na-sveta>

него, какво може да влезе в него, какво може да излезе и въобще какви са границите на романа. Надявам се в този смисъл някои критици „да си вземат бележка“, да се поогледат...

Тези, които иронично подмятат, че „Физика на тъгата“ бил писан 12 години, явно нямат представа как подобни романи се раждат. Не като сключиш договор, като гониш евтина популярност, като считаш литературата за средство. Влагайки себе си в книгата, писателят умира по малко с всяка нова. Кратък е животът му, за да е дълъг този на книгите. Времето може да се забавя, избързва, прескача назад и напред, да спира или съвсем да изчезва. Както става във „Физика на тъгата“. В нея Георги е вложил плашещо много.

Това е майсторски роман по отношение на това, което казва, но е и един много смел роман - не само защото направи този успешен експеримент с формата, а защото промени, по-точно показва промяната в самия писател Георги Господинов. Обикновено той се крие в текста, говори с тих глас, не иска да се показва. Тук той пак не иска да се показва, но някак си в крайна сметка се показва. При това смело показва това, което може и това, което е събрал дотук в себе си. С това - и не само, но най-вече с това, „Физика на тъгата“ демонстрира по категоричен начин развитието на Георги като писател. (Защото, сигурна съм, че някои, не прочели нито „Естествен роман“ със сърце, нито прочели и „Физика на тъгата“ така, ще кажат, че има неща, които се повтарят и донякъде ще са прави – доколкото всеки писател има теми и начин да ги изразява, който е само негов и нама начин да не си личи. В този смисъл Георги наистина повтаря своята „марка“, своите obsesii, но това не пречи романът му да е новаторски, да разкрива повече дълбочини у самия автор, повече зрялост, повече посоки.)

Този роман непрекъснато поддържа у читателя страх, докато върви през него и прелиства страниците, страх, че формата ще се разпадне. И всъщност накрая изпитва огромно облекчение, когато конструкцията остава цяла, когато се затваря тази „капсула“. Този страх и това (очаквано) облекчение са храна за любопитството да четеш нататък, да видиш какво има в следващия лабиринт, накъде ще те изведе, ще бъде ли без изход. Съвсем човешки са тези страх и облекчение, а оказва се и минотавърски. И митологията в романа е отхвърлила времето и е в по-голяма степен „човешка“ в чудовищността си, в божествеността си, в необременения си прочит – може би най-точният ѝ прочит...

В същото време читателят се чувства много свободен в този роман. Именно, защото формата му е такава. Това е роман с лабиринти, с входове, с изходи, с места за спиране, (страшно харесвам тези места за спиране, които в началото ме дразнеха, докато ги заобичах, както някой, от когото се дразниш, а впоследствие се оказваш привързан, омотан с/в него...), със странични коридори, въобще роман-мрежа.с една структура-мрежа, хлабава, крехка структура, но същевременно много устойчива. (Както знаем това, което е меко, като го натиснеш се оказва най-твърдо.) Връзките в него са асоциациите. Това, ако мога така да го изобразя, е роман, който не е права линия, а прилича на тирета, роман от тирета, многоточия, от тия звездички, които слагаме понякога, вместо заглавието на стихотворението. Роман от отделени една от друга букви. Роман-верига, спирала, защо не и спиралата на ДНК?

Разбира се, че това е роман, пълен с истории, историите, разказите като спасение на героя от външния свят. „Физика на тъгата“ разказва всъщност една история – както се е случила и както би могла да се случи. На пръв поглед тази структура, която, повтарям, мисля е най-важното в този роман и за българския роман въобще, пасва идеално на тези истории. Те сякаш се разпадат и не знаеш от къде започват, къде свършват, коя на кого е, но, оставяйки се на романа, постепенно разбираш, че има нишка. Тя проследява един живот от детството до смъртта, от

къпането в първото корито, до къпането в последното... Въпреки фрагментарността си, нишката преминава от детството на момчето, детството на дядото и детството на Минотавъра, до края на Минотавъра, през дядото, бащата и порасналото момче.

Романът проиграва детството и живота на това момче, което расте и се променя заедно със света отвън, от който не може да избяга вътре в себе си, опитва се, но не успява... Много са посоките, в които се проследява този процес – няма да ги изброявам. Най-силното, което казва този роман обаче е, че ние носим в себе си всичко и всички преди нас – АЗ СМЕ и всички след нас – АЗ БЯХМЕ. Затова тъгата му е светла тъга, защото въпреки всичко надежда има. И тя е в това как гледаме самите ние на света.

Митологията в романа, наистина има важна функция, но голямата му сила е, че съдържа съвременността в себе си. Това е роман за теориите за края на света (с науката Георги се познава отблизо, има флирт с нея още от „Естествен роман“), за страховете от този край и какво можем да спасим от ценностите на миналото, дали ще се спасим или ще изчезнем като съществата от митологията, за нашите илюзии, за тъгите ни от края на 20ти век. За нашия живот в социализма също... Затова някои от образите не могат да се забравят. Например завинаги ще остане пред очите ми образът на момчето, което гледа през един приземен прозорец, прозорец на мазе. Как това момче гледа света навън. От времето, когато тези прозорци не бяха на клекшопове, а на стаи за живеене. Тъгата на момчето на прозореца.

Криенето в романа. По бомбоубежища, в мазета, в други градове... Това криене донякъде е типично за Георги. Затова и споменах, че той в крайна сметка излиза „на светло“ в този роман. Повече от където и да било другаде, дори от стихотворенията си. Героят-момче-мъж се крие насам-натам по разни места, прибира, скътва важни стойностни неща, ценности по кашоните... Криене от себе си ли е това? Невъзможността ни да разберем какви сме, а ако сме разбрали – да го покажем? Не идентифицирам естествено автор и герой, просто задавам риторичните въпроси, които (ми) задава романа... Тези въпроси, както и тези без отговор, хранят тъгата в него. За емпатията Георги говори и акцентира върху нея на представянето на книгата на Аполония. Съчувствието и съпричастието той изведе като основно в романа. Тъгата също би могла да се припознае като център, но според мен основополагаща е самотата, тя заема централното място, от нея произлиза всичко. Тъгата просмуква романа, но самотата е тази му градивна част, която го конструира и удържа. Тъгата е парата на вулкана, магмата, лавата е самотата – човекът е все по-чужд на себе си. Всъщност романът е за промяната в човека, но и за неговите страхове, за надеждите на човека. Може би това „Аз сме“, ще остане най-големият пирон като цитат от книгата (многоизмерността му ме възпира да цитирам друго от нея...), но да не се забравя, че накрая има и едно „Аз бяхме“. Романът кара всеки да се замисли за това, какво предстои. Георги винаги кани на премиерите си тромпетиста Мишо Йосифов, обаче мисля си, че на „Физика на тъгата“ много биха отивали контрабасите на Апокалиптиката – мрачни, мощни, но светли в някакъв особен смисъл.

И накрая - в този роман като че ли няма много любов или поне не е доминираща. Любовните истории за ямболската Жулиета и Ален Делон или на дядото с унгарката през войната са прекрасни, също обичта на детето, но къде му е на героя любовта, се питам... След като свърших четенето на книгата, разбрах - има я любовта, но тя е в паузите, в паузите между тези отделни парчета, от които се състои картината на романа. Тя е пронизала цялото, смесила се е с тъгата... Книгата отзвучава дълго и с различни тонове. Следващият роман на Господинов може би ще бъде не за физиката, а за физиологията, знам ли... Поздравявам го с „Физика на тъгата“ и му стискам палци да удържи на всичко, дори на тежестта на самия роман.